

LIKUTÉ SZICHOT

לקוטי שיחות

A LUBAVICSI REBBE,
MENÁCHEM M. SCHNEERSON

beszédeinek gyűjteménye

Váéra hetiszakasz

Próba kiadás

Chábád Lubavics Nevelési és Oktatási Egyesület

2017

5778

Fordította
Kovács Jichak rabbinövendék
Köves Slomó rabbi

Lektorálta
Oberlander Báruch rabbi
Köves Slomó rabbi

© Chábád Lubavics Egyesület
2017

12. szám

Kiadó: Chábád Lubavics Zsidó Nevelési és Oktatási Egyesület
1052 Budapest, Károly krt. 20.
Telefon/fax: (36 1) 267-5746
info@zsido.com
www.zsido.com

ISBN 978-963-7533-57-0

Megjegyzés

A főszövegben a szögletes zárójellel jelölt vagy a kisebb betűvel szedett szöveg a fordító kiegészítése.

A számmal jelölt lábjegyzetek az eredeti jiddis kiadás tükröfordításai, a betűvel jelöltek az angol fordításokban lévő lábjegyzetek, illetve a magyar fordítók és lektorok kiegészítései.

Hogyan kell saját „Egyiptomunkból” felszabadulni

I.

A tíz csapás pszichológiai hasonlata

Minden nap kötelességünk „kivonulni Egyiptomból”

1. Már többször említettük, hogy a Tóra szó útmutatást jelent (*horáá*),^a ebből kifolyólag a Tóra minden egyes része, az elbeszélések legalább annyira mint a törvények, útmutatásokként szolgálnak mindenhol és mindenkoron, egészen a nemzedékek végezetéig. Ez a Tóra örökévalóságának az elve.

Ezen elv érdemében, még azon elbeszélések és események is útmutatásul szolgálnak minden nemzedék számára, amelyek egy olyan szituációhoz kapcsolódnak, amelyek rég múlt eseményekhez kapcsolódnak, amelyek ma már nem relevánsak.

Ha pedig ez igaz a Tóra valamennyi elbeszélésére, akkor sokszorosan igaz az egyiptomi kivonulás minden részletére!

Az egyiptomi kivonulásról való megemlékezés előírása napi kötelességünk részét képezi,^b ugyanis a kivonulás a napi Isten-szolgálatunkhoz kapcsolódik – amint azt az Álter Rebbe is kifejti hosszabban a *Tánjában* (47. fejezet) és a *Torá orban*, hogy az „egyiptomi kivonulás”

mindennapos kötelességünk. Mindennap ki kell vonulnunk, le kell győznünk saját „Egyiptomunkat”!^c Ebből következően, a kivonulás minden részlete – a tórai elbeszélésnek megfelelően – egyfajta iránymutatás arra vonatkozólag, hogy miként kell spirituális értelemben ezt a kivonulást nap mint nap megtennünk.

A fizikai kivonulás a tíz csapással kezdődött, amely megtörte a fáraó és Egyiptom gőgjét. Eheti szakaszunk ezzel a témával foglalkozik, az első csapásokról való számadáson keresztül, kezdve a vérrel és a békákkal. Ha tehát, a kivonulásnak és a tíz csapásnak ezt a kezdeti történetét allegorikus értelemben is jobban megértjük, akkor megérthetjük azt is mi a jelentősége a „lelki kivonulás” szempontjából.

A legkilátástalanabb *gálut*, amelyet a legmagasabb kinyilatkoztatások sem tudtak megszüntetni

2. Eheti szakaszunk eleje az egyiptomi elnyomásnak és a *gálut*nak a mélységéről mesél. Az elbeszélés a „Megjelentem Ábrahámknak...”^d szavakkal kezdődik, amely

^a *Zohár* 3:53a. Lásd *Bevezetés a Likuté szichothoz* (Angolul), 1. kötet 15. oldal és 22-25. lábjegyzetek uo.

^b „...hogy megemlékezzél ama napról, melyen kijöttél Egyiptom országából, életed minden napján át;” *5Mózes* 16:3., és lásd *Bráchet* 1:5. (12b.). Lásd

szintén Rási a *2Mózes* 13:3-hoz, Maimonidész, *A Smá mondásának szabályai* 1:3.; az Álter Rebbe *Sulchán áruchoja* 67:1.

^c Lásd ott a *Smot és Váérá* hetiszakasz diskurzusait. Lásd még *Likuté Torá, Slách* 48c. és 50c-től.

^d *2Mózes* 6:3.

az Örökkévaló válasza volt Mózesnek (az előző hetiszakasz végén feltett) azon kérdésére, hogy „Uram miért bántál rosszul a néppel...? de megmenteni, nem mentetted meg népedet?!^e”

A *gálut* annyira súlyos volt, s a sötétség pedig olyan sokszorososan intenzív, hogy még Mózes – a szentség valóságában testet öltött bölcsesség és értelem^f – sem tudta feldolgozni, így azt kérdezte: „Uram miért bántál rosszul a néppel?”

Sőt! A sötétség olyan nagy volt, hogy még azután is, hogy Mózes továbbította a zsidóknak Isten válaszát – „Azért mondd Izrael fiainak: Én vagyok az Örökkévaló, kivezetlek benneteket Egyiptom rabmunkái alól” a megváltás mind a négy kifejezésével^g – „ők mégsem hallgattak Mózesre kislelkűség és a kemény munka miatt.”^h

Sőt, még a *Tetragrammaton*nak (*Hávájának*, Isten négybetűs nevének) a különleges akkori manifesztációja – ahogy

az Írás is őrzi: „mondd Izrael fiainak, én vagyok az Örökkévaló (*Hávájá*)” – amely egy különleges erejű manifesztáció volt, mégsem szüntette meg a *gálutot* ahogy olvassuk szakaszunk folytatásában: „de ők nem hallgattak Mózesre...”

A legmagasabb próféta-közvetítő sem tudta legyőzni a *gálut* sötétségét

Az elutasítást pedig nem lehet Isten szavát közvetítő hírvivő számlájára írni. A hírvivő ugyanis nem volt más, mint Mózes, akiről azt is mondták, hogy „a *Schiná* beszél Mózes száján keresztül”ⁱ – azaz még Mózes teste is egyfajta csatornaként, közvetítőként szolgált Isten szavainak továbbítására.

(Mint ahogy köztudott, hogy ez volt az alapvető különbség Mózes és a többi próféta között.¹ A többi próféta – a prófécia jelenése alatt – ki kellett, hogy vetkőzzen testi öntudatából, mivel testük nem volt képes a prófécia közvetítőjeként szolgál-

^e Uo. 5:22.

^f Lásd *Ros hásaná* 21b: A megértés ötven kapuja teremtett ezen a világon, s mind Mózesnek adott, hogy mentsen meg egyet...” „Törekedett Kohelet értékes szavakat találni.” (*Prédikátor* 12:10.), azaz Kohelet (Salamon király, aki „bölcsebb volt minden férfinál;” *1Királyok* 5:11.) olyan akart lenni mint Mózes, de a mennyei hang ekkor azt mondta neki: „és a helyességgel írottat: igaz szavakat” (*Prédikátor* uo.). „És nem támadt többé oly próféta Izraelben, mint Mózes.” (*5Mózes* 34:10.) Lásd még *Zohár* 3:223a: Salamon mondta: „A megértés (*biná*) szintje egyedül Mózeshez kapcsolódik; én tehát inkább az isteni bölcsességet (*chochmá*) fogom kérni, ami még az ő szintjét is meghaladja.” Ezért is írják: „mondtam hadd leszek bölcs, de ő távol van én tölem!” (*Prédikátor* 7:23.). De az talán nem lett írva, hogy „És adott Isten bölcsességet Salamonnak” (*1Királyok* 5:9.)?

Ez a bölcsességnek (*chochmá*) egy alacsonyabb régiójára utal (a *binától* alacsonyabb szintre), míg ő azt kívánta, hogy alulról emelkedjen fel – és ez a lehetőség elvételét tőle; ugyanis még a *biná* is egy olyan spirituális szintet jelöl ki, amelyet Mózesen kívül senki sem érhet el a földön!

^g *2Mózes* 6:6–7.

^h Uo. 6:9.

ⁱ Lásd *Zohár* 3:232a., 306b., valamint 31. lábjegyzet az *Igeret hákodes* angol nyelvű fordításának 25. fejezetében. Mózes olyan szinten tagadta meg saját létének megélését, hogy ezzel *Sechiná* beszédének vált a passzív eszközévé; lásd *Tánjá*, 34. fejezet.

¹ Lásd Maimonidész, *A Tóra alapjainak szabályai* 7:6. [valamint a *Hit alapelvei a Misna kommentárjában*, *Szánhedrin*, 10. fejezet, 7. elv. Lásd még Jozsef Albo rabbi, *Ikárim* 3:17.]

ni. Sőt! Még mindezek után is csak arra szintre voltak képesek eljutni, ahol a prófécia egy allegorikus képben jelenik meg. Ezt fejezik ki az „Így... szólt az Örökkévaló” kezdetű próféciaik. Mózes ezzel szemben megmaradt természetes állapotában, és próféciját nem allegorikus képekben, hanem valós minőségében kapta. Ezért kezdte prófeciáit, az „Ez... az Örökkévaló szava” felütéssel.² Ugyanis fizikai teste vált egyfajta csatornává, eszközzé, Isten szavának a közvetítésére.)

Az Ősatyák érdemei sem bizonyultak elégnek

Mindezek mellett, az Örökkévaló kinyilatkoztatásában volt utalás az Ősapák érdemeire is, amikor az Örökkévaló azt mondta Mózesnek, hogy „megjelentem Ábrahámnak, Izsáknak és Jákobnak” – tehát az Ősapáknak. Az Ősapák érdemeire való utalás pedig erős védelmező hatás, amint azt a Misnából is tanuljuk,³ hogy a Szentélyben, a reggeli áldozás előtt azzal jelezték, hogy felkelt a nap és eljött az áldozás ideje, hogy azt mondták: „kivilágosodott a keleti horizont, egészen Hebronig”. Azért tettek említést Hebronról, „hogy említésre kerüljenek a Hebronban eltemettek azaz az ősatyák] érdemei”^k,

amely egy különleges spirituális segítséget jelentett a Szentély áldozatok bemutatásakor általánosan, és különösen a napi áldozat (*támid*) bemutatásakor.

Sőt! Hetiszakaszkunkban ezen utalást az Ősapák érdemeire, maga az Örökkévaló tette, ezzel is tetézve a különlegesen nagy szellemi segítséget és municiót.

Az eddigiek alapján már körvonalazódik, hogy egy sor kedvező pozitív muníció adatott meg ahhoz, hogy a zsidók képesek legyenek kilábalni a spirituális száműzetésből és mélységből, amiben benne voltak:

(a) A *Tetragrammaton*nak és a megváltás négy kifejezésének a manifesztációja, és az a tény hogy

(b) Istennek ez a megnyilatkozása Mózesen keresztül történt;

(c) utalás az Ősapák érdemeire, és hogy

(d) ezt az utalást maga az Örökkévaló közölte.

Mindazonáltal, még ezek se tudták előidézni azt, hogy Izrael fiai képesek legyenek megtörni a *gáluti* állapotot. Sőt, még csak a megváltás lehetőségét sem vették számításba.

Izrael fiainak nem csak vizuális, empirikus megközelítés síkján nem sikerült

² Szifré és Rási a *4Mózes* 30:2-höz.

[Az „ez”, a tárgy tisztán látását jelzi – lásd még korábról, *Smot*, k lábjegyzet. Csak Mózesnek volt ez a fajta tiszta profetikus víziója. Továbbá, valamennyi prófétát a félelem és a megdöbbenés kerítette hatalmába, és fizikailag gyengévé vált, amikor üzenetet megkapta (lásd az 1 lábjegyzetben lévő forrásokat). Ezért is meséli az Írás, hogy ekkor teljes extázisba estek és még ruhájukat is levetették, megváltak minden fizikai korlátozótól amíg a prófécia szellemének a hatása tartott. (Lásd *1Sámuel* 19:24, és a *ReDák*, valamint *uo.* a *RáLBáG* kommentárjait.) Normális fizikai állapo-

tukban nem lettek volna képesek magukba szívni a prófécia szellemének ellenállhatatlan hatását (lásd *Kuntresz umáján* 26:1.; *Báti lögáni* 5710 5. fejezet és az ott közölt hivatkozások). Mózes volt az egyetlen, aki a tökéletességnek azon szintjére ért fel (teljes önmegtagadás útján), hogy még a prófécia ideje alatt is megmaradt természetes, éber állapotában.]

³ *Jomá* 28a.; *Támid* 30a.

^k Jeruzsálemi Talmud, *Jomá* 3:1., Rási *Jomá* 28b-hez írt kommentárját idézve *ibáit emá* kezdőszavakkal.

meglátniuk ennek a lehetőségét – ami a leginkább hitelt adó bizonyosság az ember számára – hanem bizony még a „hallás” – a racionális megértés, felfogás – szintjén sem.⁴ Ahogy azt az írás is írja: „de ők nem hallgattak Mózesre kislelkűség és a kemény munka miatt.”

A Megváltás – lelki értelemben is – a tíz csapással érhető el

3. Ezek mind a hetiszakasz elején kerülnek említésre. Ezt követően azonban, már a csapásokról kapunk tudósítást, amelyek által mégis csak kezdett megtörni a *gálut*, dacára annak, hogy milyen súlyos volt, ahogy azt feljebb kifejtettük. Ez pedig tanítással bír mindannyiunk napi Isten-szolgálatával kapcsolatban. Abban a tekintetben, hogy milyen a mikéntje az Egyiptomból való spirituális kivonulásnak.

Függetlenül attól, hogy milyen erős az ember személyes „Egyiptomja”, azaz hogy mennyire erősek azok a belső korlátok és gátlások, amelyek nem engedik, hogy túllépje saját határait:

Lehet ez egy olyan „Egyiptom”, ami a szentség valóságában [okoz korlátokat], tehát amikor az Isten-szolgálatunk az elménkre és értelmünkre támaszkodik, amely ezáltal szükségszerűen korlátokkal övezett lesz.¹ Vagy lehet ez egy olyan Egyiptom,

amely a szentséggel ellenkező valóságban van. Ez annak az esete, amikor nincs semmiféle Isten-szolgálat, még olyan sem, ami az emberi elmére, értelemre támaszkodna. Bármelyik helyzetben is legyen, az egyiptomi csapások mintájára gyakorolt Isten-szolgálat által, mindenki képessé válik megtörni Egyiptom hatalmát, és elérni saját lelkének a megváltását.

Első feladat: a ridegség eliminálása

4. Az első csapás – az egyiptomi *gálut* megtörésére – a vér volt: a Nílus vizei mind vérré váltak.

A víz hideg és nedves anyag.⁵ A hideg pedig általában a szentség ellentétét szimbolizálja. A szentség a vitalitást képviseli, ahogy azt az *Ávot dörábi Nátán* is írja:⁶ „Őket hívjuk élőnek – kezdve a felsorolást az Örökkévalóval, majd mindazokkal akik hozzá kötődnek.” Az élet és vitalitás melegséget hoznak magukkal. A hideg ezzel szemben, a melegségnek az ellentéte, s ezáltal a szent vitalitásáé is.

Tömören megfogalmazva: először a hidegséget kell megtörnünk. Minden, a szentséggel ellentétes dolognak a szentség irányában mutató ridegség állapotában van a gyökere. Az első csapás tehát a vizet a ridegséget törte meg.

⁴ Lásd *Torá or, Vájchi* 45a-b-től [abban kérdésben, hogy mi a különbség a vizuális érzékelés (amely egyfajta közelséget jelez a látó és a látott között) és az auditív érzékelés (ez távolságot jelöl, térbeli elkülönülést jelez, amelyben a hang válik az egyetlen érintkezési ponttá) között. Lásd még *Möchiltá, Báchodes*, 2. fejezet vége: „Ő, aki hall, nem hasonlítható ahhoz, aki lát.” Lásd még Rási a *2Mózes* 20:19-hez].

¹ A *Micrájim* (Egyiptom) szót úgy is lehet értel-

mezni mint *mécárim* – határok, korlátok, akadályok. Bármely Isten-szolgálat, még ha az helyes és megfelelő is (tehát a szentséghez tartozik) ha az értelem és egyéb korlátok határai közé van szorítva, akkor a *micrájim* állapotában van. Maga az értelem is egy ilyen korlátozó tényező, hiszen az is egy korlát a lélek esszenciájához képest.

⁵ Lásd Maimonidész, *A Tóra alapjainak szabályai* 4:2.

⁶ 34:10.

A szent és a tisztátalan ridegség

5. Konkrétan, melyik vizet súlytotta a csapás? A Tóra elbeszéli, hogy nem akármelyik vizet, hanem éppen azt „vizet, mely a folyamban van”, azaz a Nílus vizeit.

Általában a ridegségnek két fajtája van:

(a) létezik egy olyan ridegség (közömbösség), amely a világi dolgok felé irányul. – Ez a ridegség a szentségből ered;

(b) van egy ezzel ellentétes irányultság, mégpedig ridegség a szentség dolgai iránt. – Ez a ridegség minden romlás és *klipa* (hét, gonosz) gyökerét képezi, mint azt már feljebb említettük.

Hasonlóképpen van két féle víz is:

(a) Vannak azok a vizek, amelyek fentről jönnek, amint azt az Írás is mondja „az ég esőjéből iszik vizet”^m – analóg módon arra a ridegségre, amely a szentségből ered a világ hívságai iránt;

(b) és vannak azok a vizek, amelyek a föld alól jönnek – analóg módon a *klipa* hidegségére.

A Nílus vize: ridegség a szentség iránt

A Nílus vizei a második fajtából valók; ezért is használja az Írás a „Nílus vizei felemelkednek”⁸ kifejezést, mert ezek a vizek nem felülről érkeznek, hanem lentől, a föld alól.

A Nílus ezen vizei – azaz a szentség irányába mutató ridegség – képezi Egyiptom bálványimádását, amely minden további rossznak is a kiváltója. Tehát amikor Egyiptom gögjét kellett megtörni, először a folyó vizeit kellett megtörni – a negatív hidegség aspektusát.

A rideg vízből, étellel teli vérkeringés

6. Mivé is változtak ezek a vizek? Nos, az első csapás ezeket a vizeket vérré változtatta. A vér vitalitást szimbolizál, amint azt az Írás is örzi: „mert a vér a lélek.”ⁿ Ennek értelmében pedig, „átváltozott mind a víz, mely a folyamban volt, vérré”^b: a hidegség tehát vitalitássá változott, ugyanis „az erdőből lett véve a fejsze is, amivel azt kivágják.”⁹ Azaz mindent csakis a saját eszközével lehet legyőzni. A ridegséget is csakis a vitalitással és az ételleliséggel lehet kiküszöbölni.

Ez arra is magyarázatul szolgál, hogy eredetileg miért úgy áll a Tórában, hogy a folyók vizei vérré változtak „a szárazon”.¹⁰ Vajon milyen célt szolgál „a szárazon” szavakkal való megtoldás?

Ám mivel a szárazföld még a nedveségnek a minőségével sem rendelkezik – amely az Istenhez való ragaszkodást, tapadást (*dvékut*) szimbolizálja. Az Írás pedig

⁷ [2Mózes 7:17., 20.] Lásd *Zohár* 2:28b.

[A *Zohár* jegyzi meg, hogy egyfelől Isten parancsolta, hogy Mózesnek és Áronnak Egyiptom minden vizére –folyamjaira, folyóikra, tavaikra és medencéikre – le kell sújtani, hogy azok vérré váljanak (2Mózes 7:19.); de fizikailag lehetetlennek tűnt, hogy ezt mind egyedül megtegyék. Továbbá, az Írás mondja, hogy csak a folyóra sújtottak le, meg sem említve a többi víztestet. Azért a Nílus folyóra történik a hivatkozás, mert ezen kívül minden folyam, folyó, tavacska és medence már olyannyira tele volt,

hogy Áronnak már csak erre kellett lesújtania.]

^m 5Mózes 11:11.

⁸ Midrás *Ágádát brésit*, 42. fejezet; Rási az 1Mózes 47:10-hez.

ⁿ 5Mózes 12:23.

^o 2Mózes 7:20.

⁹ *Szánhedrin* 39b. (a *Tánjá* 31. fejezetének a verzióját követve).

¹⁰ 2Mózes 4:9.

azt akarja jelezni, hogy a változás a ridegségből a melegségbe olyan nagy volt, hogy még a szárazság is vitalitássá változik.

Az élőlények vitalitásának a mintái

7. A teremtmények négy kategóriája, az élettelen, a növény, az állat és az ember aszerint határozható meg a szentséghez való közelségükben, hogy mennyi vitalitást találunk benne. Hiszen mint korábban is mondtuk, a szentség nem más mint vitalitás. Ezért az élettelen dolgok azok, amelyek a legtávolabb esnek a szentségtől, majd a vegetatív lények és az állatok, felfelé haladó sorrendben.

Így van ez a spirituális világok szintjén is: az *Ácilut*, *Brijá*, *Jöcirá* és *Ászijá* világai közül, az *Ászijá* az, ahol túlnyomóan a rossz uralkodik, amely így az élettelen anyag analógiája, s így tovább egymást követő sorrendben a *Jöcirá* világa analógiája a növényinek, a *Brijá* az állatnak stb..

A béka – az állatvilág ridegségének szimbóluma

A víz és a vér a hidegséget és a melegséget szimbolizálják, ahogy azok az élettelen dolgokban vannak jelen. Az állatok szintjén is van azonban szimbóluma a hidegségnek, elsősorban azok az állatok, amelyek a vízből lettek teremtmények. A tíz

csapás kontextusában, ez igaz például a békákra – „a folyam nyüzsög majd békáktól”^p – csak úgy, mint amikor a halak lettek megteremtve a hatnapos teremtés folyamán.¹¹ Tehát a vízben úszás a békák sajátja, ahogy arról a Talmud és a Midrás¹² is számot ad, hogy ahhoz, hogy egy skorpió átkeljen a vízen, egy béka hátára kell másszon, amely keresztül viszi rajta.

(A skorpió, természeténél fogva szintén egy hideg élőlény, sőt, valójában a hidegség esszenciájának a manifesztációja,¹³ mindazon által, az a víznek nem képezi az integráns részét; így a tűznek sem lesz a valódi ellentéte, s úszni sem képes. Ezzel szemben a béka, a víz teremtménye¹⁴ – és ezzel egyben a tűz valódi ellentéte.)

A békák lehűtötték Egyiptom kemencéit

8. Fentiek alapján már érthetővé válik, hogy miért mondja az Írás éppen a békákról, hogy azok bementek a „kemencéidbe.”¹⁵

Vajon mi a jelentősége ezen részlet fel-táráának?

Bölcseink jegyezték meg, hogy ezen bekezdés a békák „önfeláldozásáról”¹⁵ tanúskodik. Az Örökkévaló megparancsolta nekik, hogy árásszák el Egyiptom országát, így ők még a kemencékbe is bemásztak.

^p Uo. 7:28.

¹¹ Midrás *Smot rábá* 10:2.

[Isten azt mondta fáraónak: Te azt mondtad „enyém a folyó”, de én majd megmutatom neked, hogy valójában kié. Csapást fogok mérni rá, és ítéletben békák hadát fogom előidézni. Csakúgy mint a dolgok lelegején, amikor úgy rendeltem, hogy „nyüzsögjenek a vizek” (1Mózes 1:20.), és

teljesítették parancsomat, a Nílus is hasonlóképpen fog eleget tenni rendeletemnek.]

¹² *Nödárim* 41a.; Midrás *Kohelet rábá* 5. fejezet, a *Prédikátor* 5:8-ra.

¹³ *Ávodá zárá* 28b.

¹⁴ Midrás *Smot rábá* 10:3.

⁹ 2Mózes 7:28.

¹⁵ *Pszáchim* 53b.; lásd még *Zohár* 2:29b.

Ám ezen magyarázat még mindig megválaszolatlanul hagyja azt a kérdést, hogy akkor a szúnyogok és vadállatok (az ezt követő csapások) esetében miért nem történt hasonlóképpen?

Az előbb említetteknek a kontextusában a tanulság világos. Ez nem más volt, mint a *möszirut nefes* legmagasabb fokának a megcselekvése: a békák, amelyek a vízből származnak „és a folyam nyüzsög majd...”, az égő kemencébe mentek, egyesenesen a tűzbe – ami önmaguk végső elmentését jelentette.

A kemencék: a világi hívságok iránti forró lelkesedés

9. A békák azért jöttek, hogy a fáraó teljes birodalmát megsemmisítsék.

Küldetésük végrehajtása közben mutatták be milyen a fizikai és materiális dolgok irányában megcselekedett fennkölt, szent hidegség. Ezért mentek a békák „a kemencéidbe és dagasztó teknőidbe.” Azért mentek oda, hogy kioltásuk a *klipa* hevét és hamis emelkedettségét. Ugyanis előfordulhat, hogy a melegség is a szentségtelen oldalon jelenik meg, és a tisztátalan melegséget és lelkesedést szimbolizálták az egyiptomi kemencék.

Már korábban mondtuk, hogy a *klipa*

önmagában a hidegség. De annak érdekében, hogy lehetővé tegyük a szabad választás lehetőségét, a *klipának* szüksége van valamire, ami rokon a szentséggel – legalább annak hasonlatosságáig, ami egy majom és ember közt áll fenn.[†] Ennek értelmében tehát, a *klipa* is rendelkezik a hév aspektusával: a földi dolgokban való lelkes, felhevült lélekkel történő részvétel.

Miért szükséges a szentség iránti heves lelkesedés?

10. Mindezek a következőt tanítják saját Isten-szolgálatunkra vonatkozólag:

Annak érdekében, hogy képesek legyünk elhagyni, és kiszabadítani magunkat a tisztátalan Egyiptomból, melegséget és vitalitást kell vigyünk minden olyan dolgunkba, amely a szentséghez kapcsolódik, ugyanis a hidegség mindenféle gonoszszágnak az eredője.

(Ez vonatkozik természetesen a szentség Egyiptomának az elhagyására is, tehát azon Isten-szolgálatára, amely kizárólag az emberi elmére és értelemre támaszkodik. Mindazon által irányelvünk itt elsősorban a tisztátalanság Egyiptomának az elhagyására összpontosít.)

Talán okkal vetődhetne fel bennünk a

[†] Követve az „emezt is megfelelően amannak alkotta Isten” elvét (*Prédikátor* 7:14.) a szentség valóságában jelen levő minden aspektusnak van egy vele egyező tükröképe a „másik oldalon,” a tisztátalanság *klipájának* a valóságában. Így a szentség valóságának a tíz szférájával megegyezően a *klipának* is van tíz, ezekkel analóg aspektusa (a *klipa cheszedje*, a *klipa gvurája*, stb.); *Zohár* 3:41b., 70a., és lásd *Igeret hákodes*, 2. fejezet 16–17-es pontok, és 25. fejezet 62-63-as pontok. Csakúgy, ahogy

létezik dicséretes hűvösség és közömbösség, létezik gonosz hűvösség és közömbösség, és csakúgy ahogy létezik dicséretes melegség és lelkesedés, úgy létezik gonosz melegség és lelkesedés. A hasonlóság a két ellentét között egyben lehetővé teszi a választás aktusát is. (A majom és az ember közti analógiára lásd *Zohár* 2:148b. (lásd még *Zohár* 3:268b., 284b.) és *Biuré háZohár* a *Cemách cedektől* 1. kötet, 309. oldal.

kérdés: Mire ez a nyugtalanság a szentség iránti lelkesedés hiányában? Hiszen amíg ellent tudunk állni annak, hogy valami rosszat cselekedjünk, mit számít ha éppen nem érzünk olyan lelkesedést a szentség iránt?

A kérdésre a válasz az, hogy mindig is szem előtt kell tartanunk, hogy a valóságban nem tudjuk meg tenni, hogy sem itt sem ott nem vagyunk, azaz sem a szentség, sem a helytelen dolgok iránt nem érzünk lelkesedést. A szentség irányában viselt hűvösség, végül – Isten ments – az Egyiptom tisztátlanságában való elsüllyedéshez vezet.⁵

A *jécer hárá* ezért is igyekszik minden erejével az isteni szentség iránt lehűteni és közömbössé tenni a zsidót. A *jécer hárá* még az önmagától-értetődő csodák látán is ekképpen érvel: „Mitől vagy úgy elragadtatva? Hiszen te magad is azt hiszed és hirdeted, hogy tényleg minden Istentől van, és Isten mindenható, vala-

mint hogy Istenhez képest a világ csak semmiség! Ennek értelmében meg nyilván abban sincs semmi különös, hogy Isten a **צמח** betűhármás ezen kombinációját (**צמח** – ecet) átalakítja a **שמן** betűk kombinációjává (**שמן** – olaj), és „Ő, aki megparancsolta az olajnak, hogy égjen, az ecetnek is megparancsolja, hogy égjen!”¹⁶ Miért tehát ezen izgatottság, elragadtatás?”

A *jécer hárá* célja, hogy lehűtse az Isten iránti lelkesedést, és helyébe egy hidegséget, közömbösséget ültessen a szentség iránt. Ez Egyiptom tisztátalanságának a gyökere.

Ahhoz, hogy képesek legyünk kiszabadítani magunkat Egyiptomból, emlékeznünk kell, hogy először a vér aspektusa kell, hogy jelen legyen, a szentség dolgai-ban való lelkes részvétellel.

Csakúgy, ahogy magunkban kell megteremtelnünk a szentség iránti ezen lelkesedést (tehát a vért), ugyanígy kell meg-

⁵ A hűvösség közömbösséget jelent. A szentség iránti közömbösség azt eredményezi, hogy abban ne vegyünk részt, és hogy különüljünk el tőle. A Báál Sém Tov mondta ezzel kapcsolatban: Az ember amint elkülönül Istentől, bálványimádásba kezd, köztes állomás nélkül. Ezt támasztja alá az Írás is: „és ti eltértek és szolgáltok más isteneket” (5Mózes 11:16.); lásd *Cváát háRIBÁS*, 76. fejezet. Meg kell jegyezni, hogy Ámálék, Izrael ősellensége, a szentség antitézise szintén a hidegséget szimbolizálja, az Isten iránti lelkesedésnek és hévnek a lehűtését, ami csak vétekekkel zárulhat; lásd a midrásokat, és Rási az 5Mózes 25:18-hoz, és *Likuté szichot*, 1. kötet, *Vájikrá* 7. bekezdés, és 2. kötet, *Técé* 7. bekezdés.

¹⁶ *Táánit* 25a.

[Chániná ben Dosza rabbi lánya, véletlenül elrontotta a szombati lámpát, azzal hogy ecetet öntött bele olaj helyett. Ebbéli szomorúságában,

hogy így nem fog tudni szombat-gyertyát gyújtani, apja vigasztalta, a következő szavakkal: „Miért kellene ennek a cserének zavarnia téged? Ő, aki megparancsolta, hogy az olaj égjen, azt is megparancsolhatja, hogy az ecet égjen!” És valóban így lett, a lány meggyújtotta az ecetet, ami egész szombaton égett.

A történet mögöttes tartalma azon elv, hogy minden, beleértve az ásványokat is a tíz teremtő mondat útján jött létre, amelynek útján a mennyek és a föld is teremtett (1Mózes 1. fejezet). Még azok a dolgok is ebből származnak, amelyek egyébként nem lettek ezen tíz teremtő mondatban megemlítve, mégpedig a tíz teremtő mondat betűinek a különböző kombinációi és behelyettesítései által. A különböző betű kombinációk és behelyettesítések fogják ugyanis kiadni a tíz teremtő mondatban explicit módon említésre nem kerülő dolgok héber neveit, valamint az őket fedő

teremtenünk a hidegséget a földi dolgok (tehát a „békák”) irányába. Ez a fordulj el a gonosztól – „békák,” és tégy jót – „vér” – aspektusai. Csak ezen két megközelítésnek (és ezeknek a felerősítésének) az útján tudunk kiszabadulni Egyiptomból.

Előbb „tégy jót”, vagy „előbb távozz a rossztól”?

11. Az Isten-szolgálat bevett sorrendje, hogy először „távozz a rossztól” s ezt követően „cselekedj jót.”¹ Mint ahogy a jól ismert hasonlat tartja: amikor valakinek egy otthont kívánunk építeni, mindenek előtt a koszt kell eltávolítani. Csak ezt követően vihetjük be oda a szép bútorokat és eszközöket, hogy királyi hajlékot készítsünk.

Ez a normális sorrend, ami a mi növekvő, s „alulról felfelé” fejlődő szintünket illeti. A fordított „felülről lefelé” történő sorrendben azonban ellentétes a rendezőelv: először „tégy jót”, s azt követően kell hogy „távozz a rossztól.” Vagyis felülről olyan magas szintű megnyilatkozások erősítenek minket, amelyek hatásaként távozzunk a rossztól. És pedig, tekintettel arra, hogy Ahogy a csapások fentről Istentől jöttek, először a vér csapása vált valóra (tégy jót), és csak azt követően a békáké (távozz a rossztól).

Helyes sorrend: először jót kell tegyünk

12. A csapásoknak az a sorrendje, hogy először a vér jött, s csak azután a békák,

valójában a „felülről lefelé” isteni mintát követi. Mindazon által tudjuk, hogy a Tóra valamennyi elbeszélése útmutatásul szolgál az ember Isten-szolgálatára vonatkozólag, valamennyi nemzedék számára. Itt azt tanuljuk, hogy a saját Isten-szolgálatunkban is meg kell legyen az a sorrend, amikor a „tégy jót” aspektusával kezdünk.

A Rebbe MáHáRÁS szokta volt mondani: „Azt szokták mondani, hogy ha alulról nem tudod elkezdni, akkor kezd felülről. Én azt mondom, hogy inkább kezd rögtön felülről!”

Sőt! A sorrendnek rögtön azt kell megcéloznia, hogy magasabbra törjön, mint addig valaha volt, hogy olyan mennyiségű fényt tárhasson fel, ami által a sötétség már önmagában szertefoszlik.

A lelkesedés magától elúzi a rosszat

13. A feljebb említett elvvel analóg módon áll fenn a különbség a Tóra kifejtett része (*gáljá döTorá*) és belső, ezoterikus tartalma (*pönimiut háTorá*) között.

A Tóra kifejtett része az „alulról felfelé” sorrendet követi, az egyszerűtől az összetettig, míg a Tóra belső ezoterikus tartalma ezzel ellentétes sorrendben a fénnel kezd (*or*). Kiváltképp a mostani időkben, amikor a Tóra ezoterikus tartalma mindenki számára fel lett tárva, és mindenkinek tanítják, ráadásul azok nélkül az előkészületeknek nélkül, ame-

kifejezéseket. És mivel ezen nevek és kifejezések alkotják mindennek az esszenciáit és kifejezéseit, ezen dolgok is az őket jelölő nevek és kifejezések által jönnek életre. (Lásd *Tánjá, Sáár hájihud vöháemuná*, 1. és 12. fejezet; *Igeret hákodes*, 25. fejezet.) Az ecet alapját tehát valójában a betűk

puszta kombinációja adja. Ezt a kombinációt pedig újrendezhetjük más betűk felhasználásával, s átalakíthatjuk az ecetet olajjá. Lásd még *Or háTorá, Pinchász* 1093. oldal.

¹ *Zsoltárok* 34:15: „Távozz a rossztól s tégy jót.” Lásd *Tánjá*, 30. fejezet, és 41. fejezet eleje.

lyek korábban az előfeltételét jelentették ezen tanok tanulásának.^u

Manapság, a *pönimiut háTórát* mindenki tanulja, azzal a nyomatékkal, hogy azt éppen hogy minél inkább ki kell árasztanunk és minél több mindenki számára elérhetővé kell tennünk, az Álder Rebbének a király koronájának a drágaköve jól ismert példázatával összhangban.^v

Ez a módja annak, hogy kiszabaduljunk Egyiptomból, hogy feltárjuk és terjesszük a Tóra belső, ezoterikus tartalmát, azzal hogy kezdésként lelkesedünk a szentség dolgai iránt, ami automatiku-

san fogja maga után vonni a gonosztól való idegenkedésünket is.

(Ahogy pedig a három tisztátalan *klipa* teljesen mértékben kilökődik, úgy emelkedik egyben fel a *klipát nogá* magától.¹⁷)

Ez az ami végső soron elő fogja idézni a személyes megváltást az egyén lelkében, majd a teljes körű megváltást, és mindezt olyan gyorsan még a napjainkban, „Mint Egyiptomból való kijöttödnének napjaiban – láttatok majd vele csodálatos dolgokat.”^w

^u Lásd *Mystical Concepts in Chassidism, Előszó a harmadik kiadáshoz*, különösen 4-6. fejezetek.

^v Lásd *The great Maggid*, 115-119. oldal.

¹⁷ *Tánjá* 37. fejezet.

^w *Michá* 7:15.

A Báál Sém Tov tanította, hogy ahogy az Egyiptomi száműzetés, és az onnan való szabadulás a zsidó nép egészéhez kapcsolódik, úgy hasonlóképpen kapcsolódik minden egyes zsidóhoz kü-

lön-külön is. Ebben a megközelítésben, úgy értelmezte a „Közeledj lelkemhez, váltsd meg azt” (*Zsoltárok* 69:19.) verset, hogy létezik egy egyéni megváltás, amelynek meg kell előznie a teljes körű, mindent átfogó megváltást; sőt, valójában éppen az egyéni, személyes megváltás az, ami elő fogja idézni a teljes körűt, a Messiás eljövételét mihamarább még a mi időnkben. Lásd *Széfer Báál Sém Tov, Brésit* 166. bekezdés, 143. pont, és *Smot* 5-6. bekezdés, 4. pont.

II.

Szabad az út: első lépések a Megváltás felé

A Megváltás 4+1 kifejezése

14. Közismert, hogy a megváltásra utaló négy kifejezés eheti szakaszunkban – „Kiviszem... Kihozom... Megváltom... Magamhoz foglak venni...” – az egyiptomi és az azt követő száműzetésekből való négy megváltásnak a megfelelői.^x

Ez azt is jelenti egyben, hogy a négy kifejezés után következő ötödik, az „elviszlek benneteket...”^y az – általános negyedik szintet jelölő – eljövendő megváltás korának a különleges, magasabb minőségét jelzi, amely így lesz az ötödik szint.

Ez egyezik azzal a felosztással, ahogy általában a végső megváltást két korszakra szoktuk osztani: Messiás napjaira (*jemot háMási-ách*) és az ezeréves pusztaság (*chád cháruruv*) korszakára stb.^z

Az a tény, hogy az Örökkévaló öt kifejezést használt az Egyiptomból való kiszabadulás kontextusában, azt mutatja, hogy az eljövendő Megváltás, annak minden aspektusával, már az egyiptomi kivonulással kezdetét vette. A Rebbe, az

apósom szokta volt mondani, hogy már az egyiptomi kivonulás óta, az eljövendő Megváltáshoz vezető úton lépkedünk.

A végső Megváltás már a kivonuláskor megkezdődött

15. A Talmud¹⁸ mondja: „Jochánán rabbi mondta, hogy „az ember felelős a tüzéért, mert az olyan mint a nyila.” Ez annyit tesz, hogy onnantól hogy valaki tüzet gyújtott, felelős minden esetleg általa ezután okozott kárért.

Valójában azonban ez nem világos. Amikor a tűz az illető akaratán és hatáskörén kívül pusztítást okoz, akkor az már a tűzgyújtó szándékán és hatáskörén kívül történik, mi alapján mondhatjuk mégis felelősnek?^{aa} A felelőssége abban – és már akkor – rejlik, hogy meggyújtotta a tüzet, amit önként tett meg. Bármely károkozás ugyanis, amely az önkéntes cselekedet következtében léphet fel, már a szóban forgó cselekedetben rejlik.

„A jóságnak mértéke sokszorosa a

^x Lásd *Kiegészítések a Torá slémához, Váérá*, 111b. oldal.

^y 2Mózes 6:8.

^z *Szánhedrin* 97a. A pusztaság itt nem jelent szükségszerűen pusztulást. Amint azt a Talmud a folytatásban magyarázza, a hetedik évezred (a pusztaság egyike), analóg a hét hetedik napjára, szombatra, amikor tilos a munka, és a szombat évre (*smítá*), amikor a földet meg kell hagyni ugarnak (3Mózes 25. fejezet; lásd *Likuté szichot*, 1. kötet, *Vájchi* 12. bekezdés). A *chád cháruruv*ot így sokan úgy értelmezik, mint ami egyfajta pusztaságot jelent az élet megszokott, normális formájától és gyakorlatától, gyakorlatban pedig sok számos

vonatkozásban magasabb rendű, mint a megelőző állomások, valamint előkészítője a végső eljövendő évezrednek. Lásd a kommentárokat ehhez a passzushoz és *Or háchámá a Zohár* 2:10a-hoz; Maimonidész, *Tévelygők útmutatója* 2:29; Salamon Ibn Adret rabbi (RáSbÁ), 1. kötet. 9. fejezet; Isaac Arama, *Akédát Jichák*, közel a negyedik kapu végéhez; Jesájá Horowitz, *Sné luchot hábrít*, 1. *Bét Dávid* (Varsó-i kiadás, 17c. oldaltól).

¹⁸ *Bává kámá* 22a; lásd *Nimuké Joszéf* uo.

^{aa} Amikor a körülmények túlmutatnak az ember kontrollján, akkor általában mentesül a felelősség alól; *Nödárim* 27a.

büntetés mértékének.”¹⁹ Ha tehát, a büntetés esetében azt mondjuk, hogy az egész károkozás, visszamenőlegesen is biztos látható volt, már a tűz meggyújtásának a pillanatától, akkor egy pozitív végkifejlet esetén sem mondhatunk kevesebbet. Ebben az értelemben: a legelső pillanattól kezdve, hogy az Örökkévaló megígérte, hogy „elviszlek majd a jó országba” – amely a jövőbeni Megváltás legmagasabb szintjére utal – már onnantól fogva el is kezdődött a végső megváltás.

A tűz, a szentély pusztulása – az emberi és az isteni „legendő kéz”

16. Ugyanez, az előbb említett, Jochánán rabbi mondta *Tisá böÁv* böjtjéről: ha abban a nemzedékben éltem volna, a böjtöt *Áv* hónap tizedikére rögzítettem volna, ugyanis a Szentély nagyobbik része [még sértetlen volt *Áv* hónap kilencedikén, és csak] tizedikén semmisült meg.”²⁰

Ez a következő nehézséget tárja elénk: mint feljebb már említettük, a tűz meggyújtása már önmagában maga után vonja az abból származó esetleges károkat. Figyelembe véve, hogy a Szentélyt *Áv* hónap kilencedikén gyújtották fel, Jochánán rabbi tétele szerint, azt úgy kell tekinteni, mintha az egész kár is azon a napon keletkezett volna valójában! A válasz erre a kérdésre az, hogy ez az elv azonban csak az emberi cselekedetekre alkalmazható, az isteniekre nem.

A különbség nyilvánvaló. A tűz meggy-

gyújtása analóg a nyílvesző kilövésével. A nyíl ugyanis, amint elhagyja a kezünket, arra többé már nincs ráhatásunk. Egy nyílveszőt kilőni, vagy tüzet meggyújtani egyenértékű azzal, mintha már az abból fakadó következményt is elköveztük volna.

Istent illetően, azonban a tűz, vagy a nyílvesző valójában sosem hagyja el véglegesen a kezét.²¹ Ő képes mindig teljes kontrollt gyakorolni. A végső hatás, ennek következtében még nincs belevésve a kezdeti cselekvésbe, történésbe, ugyanis, azoktól képes mindig visszahúzni magát. Jochánán rabbi ennek értelmében állítja, hogy a böjtöt *Áv* hónap tizedik napjára kellett volna rögzíteni. Valóban, „tűzben emésztetted el”²² *Tisá böÁv*kor, ám mivel Isten mindig „vissza-kozhat”, a pusztulást nem számíthatjuk úgy, mint ami azon a napon már előre be-teljesedett volna.

Miben más a büntetés és a Megváltás?

Ez alapján azonban a mi kontextusunkban is mondhatnánk azt, hogy az Örökkévaló, mindig teljes kontrollt gyakorol, „ki szólna hozzá mit művelsz?”²³ Az isteni ígéret, hogy „és elviszlek benneteket”, tehát nem vonja maga után annak szükségszerűségét, hogy az eredmény már életbe lépett volna; ugyanis egészen addig a pillanatig amíg nem történt meg valójában, addig nem is tekinthetünk rá úgy mint amit már elértünk!?

¹⁹ *Jomá* 76a. [Lásd Rási a *2Mózes* 20:5-höz és 34:7-hez.]

²⁰ *Táánit* 29a.

²¹ Lásd Rási az *5Mózes* 32:41-hez.

²² *Náchém* ima, *Tisa böÁv*-kor mondjuk.

²³ *Jób* 9:12.

Isten csak szigorában gondolja meg magát, jóságában soha

17. Ezen ellenérv azonban nem állja meg a helyét. Közismert tézis ugyanis, hogy Isten csakis a szigorú „büntető” döntései kapcsán visszakozik és semlegesít, de sosem bánja meg a jóra hajló jutalmazó ítéleteit:²² „mond-e Ő valamit és nem teszi meg, szól-e és nem teljesíti?”²³

Az „és elviszlek benneteket” isteni ígérete kedvező ígéret, így nem tárgyá semmilyen újragondolásnak. Ebből következően ez egy olyan kötelező jelleggel fennálló ígéret, amely analóg a nyílvesztrőre, amely már elhagyta az ember kezét.

Persze világos, hogy mindenféle kényszer és korlátozás, Istenre semmilyen mértékben sem alkalmazható,²⁴ és minden örökké az isteni akarat fennhatósága alatt marad. Ez esetben azonban, tekintettel arra, hogy éppen ez az Örökkévaló akarat, hogy sohasem von vissza egy kedvező ítéletet, így ez egyfajta belőle fakadó szükségszerűség.

Istenhez mérten természetesen ez nem szükségszerűség, hanem akaratának függvénye, hiszen maga ezen szükségszerűségnek a ténye is az Ő akaratából ered. Az esemény szempontjából azonban ez mégiscsak szükségszerűségnek tekinthe-

tő, ugyanis maga az esemény nem fog visszavonódni. Így az eseményre, történére vonatkozólag, ez hasonlít annak az embernek az esetére, akinek a kezét már elhagyta a nyílvesztrő.

A minket akadályozó dolgok csak illúziók

18. Az Isten-szolgálat kontextusában ez a következőt jelenti:

Amikor felismerjük, hogy a megváltás annak optimális mértékében már a jelen pillanatban is benne rejlik, és csak fel kell azt tárni, sokkal könnyebb lesz felülkerekedni a világ zavaró tényezőin és akadályain általában véve, különösen a *gálat* korában, s ezen belül is kiváltképp a *gálat* ezen utolsó nemzedékeiben.

Ugyanis, azon túl, hogy minden zavaró tényező és akadály a Tórával és a micvákkal szemben, végső soron nem valós, és nem több mint takarás, amely azt a célt szolgálja, hogy felszínre hozza az ember rejtett képességeit az Isten-szolgálatára vonatkozólag,²⁵ ez a Megváltás perspektívájából nézve még inkább így van. A Megváltás már a mostani pillanatban is benne rejlik, és az említett takarások és zavaró tényezők jelenleg sem valósak, valójában nem is léteznek.

Amikor felismerjük, hogy valójában

²² Maimonidész, *A Tóra alapjainak szabályai* 10:4.
²³ *4Mózes* 23:19.

²⁴ Isten *nimná hánimnáot*, azaz mentes bármíne-mű kénysertől vagy korlátozástól (lásd Jedáijá Bedárszi rabbi hosszú apológiáját a *RÁSBÁ* responsuma 1:418. fejezetében; lásd később, *Técává* 6. lábjegyzet). Isten viszonylatában az őt kötő ígértről beszélni azonban további tisztázást igényel – amit a *szichá* a továbbiakban meg is tesz.

²⁵ A normális, megszokotton túl szükség van egy különleges erőfeszítésre, hogy felülkerekedjünk a zavaró tényezőkön, amelyek a *gálat* jelenlegi körülményei alatt, vagy földi dolgokban való részvételek alatt nagyon is valósnak tűnnek. Ennek a gyakorlati jelentősége, hogy így a lélekben lap-pangó erőt életre keltjük, ami máskülönben meg-maradna szunnyadó állapotában.

csupán pusztá illúziókkal küszködünk (és ebből fakadóan általuk érintetlenek maradunk, és élettelen fogunk tenni a szentségért), akkor még a takarás látszata

is eloszlik fizikai szemünk elől, egészen addig, míg el nem jutunk arra a felismerésre, hogy „az a jóért történt”, sőt, végül hogy lássuk, valójában „a legjobbért.”²³

²³ Lásd *Likuté szichot*, 2. kötet, *Távo*, 4–7. bekezdés.

[A Talmud (*Táánit* 21a.; *Szánhedrin* 108b.) meséli, hogy Náchum Is Gám-Zu a kedvezőtlen körülményekre mindig úgy reagált, hogy azt mondta: *gám zu lötová* – ez is a jó érdekében történik. Náchum tanítványáról, Akiva rabbiról mondja a Talmud (*Bráhot* 60b.), hogy a viszontagságok idején mindig azt mondta: „Bármilyen amit az Örökkévaló tesz, a jóért teszi.” A két mondat közti különbség kétrétű. Náchum mondása héber nyelven volt mondva, egy szent, magasztos és tiszta nyelven; Akiva rabbi mondása ezzel szemben arámi nyelvű volt, amit főleg fordításra, esetleg magyarázatokra, fejtegetésekre használtak, tehát egyfajta másod-kéz jellegű volt. Náchum továbbá azt mondta: „ez...”, amely szóval a jóságának a jelen idejű láthatóságát, tapasztalhatóságát jelezte (lásd feljebb a 2. lábjegyzetben és *Smot* k lábjegyzetében), a jóságának a teljességét, amely még a kiin-

duló, eredeti állapotot is serkenti, fokozza. Akiva rabbi azonban, bár szintén látta a vele történő dolgokban a jót (a talmudi történetben élete megmenekül), azt mégis csak mint az azt megelőző veszteség következményeként értelmezte: tehát egy dolog elvesztése az ára egy későbbi még nagyobb jónak az elnyeréséért. „A jóért történt” kifejezés ennek értelmében nem csak a hitnek, vagy a hálával visszatekintő érzésnek a megfogalmazása: ez annyi mint egyszerre hinni, érezni, s racionálisan tudni, hogy kétség nélkül minden a jóért történik, ám mindazon által ez még nem látható empirikus szinten a történés idejében. Végző soron azonban, szét fogjuk törni az „itt és most” illúzióit és tévképzeteit, és meglátjuk és felismerjük hogy „ez valóban jó,” még az empirikus szinten is, első kézből, az esemény megtörténtének valós idejében. Lásd még a Báál Sém Tov értelmezését erre a két kifejezésre a *Keter sém tov* 33. fejezetében.

Kiadványunk próbakiadás.
Amennyiben megjegyzésük, javaslatuk van,
az alábbi elérhetőségeken várjuk azokat:
Telefon: +36 1 268 0183
E-mail: szichot@zsido.com